

Mozgalmasan drámai. Részletgazdag erőjáték-demonstráció ▲

ERESZKEDÉS

Kuli László
Fotó: **Kuli László**

László Kuli: On Eaves

Mainstream architecture frequently omits the articulation of roof structures, such as overhanging eaves. In extreme cases, exterior wall and roof coverings are homogeneous, eliminating the need for an eave line and, with it, surrendering some protection and proportionality. The houses designed by Imre Makovecz „[...] grow straight out of the Earth and the Sky sends down the roof atop”. Man stands in the intersection of the two. From this perspective, the eave line is a battlefield; a line of demarcation. However, formal experiments are not alien to the language of organic architecture, such well constructed truncated eaves which understand and respect the material and spiritual laws of such encounters. When elaborated and justified, these innovative twists may enrich the bag of tricks of the architect, but trends taken over without any reflection will only work to shrink back our spiritual development..

Az ünnepekt, díjakkal és publicisztikákkal körbeudvarolt épületekben van valami zavaróan egyöntetű, valami láthatatlan, titokban tartott összekacsintás, valami egységes kánon, ami az önálló gondolkodásra még éhes szemlélt nem hagyja nyugodni. Ezek a drága anyagokból formált, izgalomkeltő mérnöki műtárgyak piszkálnak valamit az emberben, ott legbelül. Kísértés ez, csábítás a bűnre, az édes tagadás kimondása, az ember örök és esélytelen próbálkozása a függetlenségre és az elszakadásra? Ha a művészet – és benne az építészet – az emberi tudatállapot, az emberi psziché legmélyén lejátszódó folyamatok hű tükre tud még lenni, akkor érdemes olvasni belőle, mert tartalma képet adhat arról, merre is tartunk.

Hosszú folyamat, amíg érzésekből, köznapi és szakmai nyelven kimondott kritikákból összeáll a kép, és meghatározhatóak valódi irányultságai, okai és céljai egy mára már – az építészsajtónak és a díjosztogatással terelgető szakmai vezetésnek köszönhetően – divattá lett építészeti gesztusnak. Az első ilyen, legszembeötlőbb elem, hogy a mainstream (fősodratú) építészeti irányzatok épületeinél szinte teljesen hiányoznak a tagozatok, a hangsúlyos, árnyékkal kiemelt vízszintes osztások, elsősorban pedig: a kiugró eresz. A lapos tetős kockák esetében ezt nem is kell külön magyarázni, hiszen a tetőfelépítmény teljes hiánya hozza magával ezt a fordulatot, de a Magyarországon (egyelőre még a józan ész, az évszázados tapasztalat és az építési hagyományok szerint) érvényben lévő legtöbb helyi építési szabályzat előírása szerint kizárólag magas tetővel beépíthető területeken is megjelent az ereszt elkenő építészeti viselkedés. Ez szélsőséges esetekben olyan cinikus épületekben is testet ölthet, ahol a fal és a tető külső borítása is egynemű, mintegy nevetségesen feleslegessé nyilvánítva az ereszvonalat, ami csak az „avitt” építési előírások miatt megkerülhetetlen. (Kötelező a magas tető? Tessék, itt van egy! Örüljete!) Mivel az ereszkinyúlás legprofánabb célja a falfelület védelme és árnyé-

Szofisztikáltan cinikus. ▲
drága anyaghasználatlaltal a formák kiüresítéséért

Nemesen egyszerű. ▲
olcsó anyagok és praktikum

Kis külésű eres. ▲
logikus és tiszta anyaghasználat

kolása, ezért ezek az ereszhangsúlyt elvető épületek csak tartós, időjárásálló falburkolatokkal tudnak hosszú távon esztétikusak maradni, drámaian fogalmazva: létezni. Vagyis kreáltunk egy problémát, amit az ipar majd megold. Sajnos a laikus megrendelők már eléggé meg lettek dolgozva, és úgy hiszik, minden bajukra gyógyír egy eres nélküli ház, ezért a kisebb költségvetésű épületeken is kezdenek megjelenni ezek az elemek vakolt fallal, ami az eredeti ötlet bugyuta másolásává züllik, értelem nélkül átvett elemmé degradálódik. Mindkét eset (az eredeti és az olcsó másolat) ugyanannak a mélyben lejátszódó folyamatnak az eredménye, csak az utóbbinál ez bántóan ostoba is.

Mit jelent nekünk, a praktikus szempontok fölé emelkedve az eres, a tagozat, a fal és tető találkozásának árnyékot vető vonala? Miért olyan megnyugtató ezt szemlélni öreg parasztházakon, kastélyok falán, vagy a városban az eklektikus bérházak emeletei fölött? A történeti építészet ereszei akár egyszerű anyagokból épültek, akár szobrászati elemekkel gazdagon díszített formában lettek megépítve, mindig helyet adtak a díszítésnek, formálásnak. Vajon ezek a megformált tető-fal-találkozások csak lelki rezdülések, és a díszítő úri jókedv megnyilatkozásai lennének? Miért nevezi a szakcsajtó (és onnan átvéve már a laikus közönség is) „letisztultnak” a dísztelen, eresztelen dobozokat? A díszítés, a nemesen kimódolt anyagtalálkozás szennyeződés talán, amitől meg kell tisztítani épületeinket?

Makovecz Imre házainak statikai rendszerét és – alkotói következetességéből adódóan – homlokzati struktúráját is abból az ideából vezette le, miszerint a falak a „Földből nőnek ki, és azokra tető ereszkedik az Égből”. Föld és Ég találkozásában ott áll maga az Ember. Az Ember, aki létével, életével, alkotásaival a kettőt összekötni hivatott. Az eres vonala így e küzdelem síkjaként, demarkációs vonalaként is értelmezhető. Drámai ütközőpont ez, melynek kezelése képet ad az ember transzcendenshez való viszonyáról, küzdelme pillanatnyi helyzetéről is.

A jelenség szimbolikáját elemezve kimondhatjuk, hogy a tetőt teljesen száműző lapos tető „üzenete” az, hogy az Ég jóváhagyására és védelmére nem tart igényt, és elég erősnek érzi

magát, hogy a transzcendens köteléket tagadja. (Elvágná, de arra ontológiailag nem képes, csak a tagadásig jut el.) A földig eresztett tető (lásd: Csete György szakrális épületei), vagy a tetőszél emelt, falat eltüntető lábázat (pl. Ekler Dezső korai épületei) viszont egyenesen szomjazza a transzcendens kapcsolatot, felismerve az égi jóváhagyás nélküli, önálló, önerőből történő építés lehetetlenségét. A vastag, „földből kinövő” lábázati falak és a fal nélküli, földig ereszkedő tetők szimbolikája ki- és megkerülhetetlennek véli az építőtevékenység transzcendens kapcsolatát. Makovecz lábázat nélküli, meszelt falai felszakítják a földet. A földbe vetett magból sarjadó hófehér életcsíra ereje ez, mely az ég, a fény felé tör. A tetők itt drámai gesztusokkal, szárny- vagy lepelszerűen védik az épületet. Az anyag és forma karakteresen különböző falon és tetőn, de statikai rendszerük egységes és együtt dolgozó: az erők lehető legegyszerűbb földre vezetése a cél. Tehát a különböző létsíkok ugyan más-más dimenzióban helyezkednek el, és hatásterületük is különbözik, mégis egylényegűek, egy törvény szerint valók egy világot átható tengely vagy parancs értelmében. A Makovecz-házak tetői terheiket a vizuálisan világosan elválasztott falaknak adják át, a síkváltás és erőátadás hangsúlyos, ennek ellenére feszültségmentes és elegáns. Az eres nélküli, tetőn és falon homogen külső anyagot használó épület épp ennek az ellenkezője: a feszültséget letagadja, homogenitása hazugság, püderezett álarc. A monolit vasbeton doboz hazug, liberális szerkezet, mely azt sugallja, hogy nincs feszültség, tehát a statikai rendszer elrejtje a valódi erőjátékokat a tekintet elől, így a vasbeton kocka „letisztultsága” maga a tárgyiasult, hazugságokból épített modern világrend, ahol irratlan játékszabályok mondják meg, miről lehet, és miről nem lehet beszélni, és semmi sem az, aminek látszik. (A dolog pikantériája, hogy a modern építészet eredetileg éppen ez ellen lázadt, és az „öszinte szerkezetmegmutatással” kampányolt a történelmi építészeti stílusok ellen.)

Az építészeti produktumok arányrendszerét elemezve pedig elmondhatjuk, hogy egy jól megkonstruált, nemesen egyszerű vagy gazdagon díszített eres az arányok helyreállításában is segít. Az eres nélküli dobozépületek, melyeken gyakran az ablakok rendszere is elkent (pl. vonalkódszerű résekből áll, vagy a szintek-

től függetlenített függönyfalrendszer borítja be), megbolygatják a szemlélő arányérzetét, elbizonytalanító hatást fejtenek ki. Az ember nem képes a tervet vagy a megépült épületet egyből saját testérzetéhez igazítani, méreteit kalibrálni. A dobozházak látványtervein, makettjein éppen ezért kell elhelyezni néhány lépték-helyreigazító elemet (embereket, fákat), hogy érezhető legyen a doboz mérete. Nagy „előny” viszont, hogy a méretarány megváltoztatásával ugyanaz a dobozforma alkalmas lehet családi ház vagy akár egy sportkomplexum befogadására is. (A funkciót feltüntető hatalmas, lehetőleg álló, homlokzati felirat elengedhetetlen dísz, akár tortán a marcipánkutyá.) A léptékrelativizálás is egyik eszköze az emberi tudat elbizonytalanításának, a magárahagyottságban lődörgő emberi lények állandó szorongásban tartásának. A barokk építészet burjánzó gesztusai díszítettségükkel és figurális díszekkel tudták emelkedetté és drámaivá tenni az építészeti eleményt, de a dobozépületeken megjelenő barokkosan eltúlzott, hatalmas vasbeton gesztusok, az értelmetlenné váló többemeletes betontornácok már csak az egyén eljelentéktelenedésének érzetét képesek kiváltani. Az anyaghasználat is ráerősít erre a lépték-összezavarásra, hiszen ezek az épületek felnagyított bútorokra kezdenek hasonlítani, mivel a tartószerkezetet eltakaró külső borítás egyre simább, egyre homogénebb, és a használók liliputi emberekként sétálnak felnagyított asztalok és ládák között.

Magunkra nézve megállapíthatjuk, hogy az eres nélkülség vegyítiszta formáinak elutasítása mellett azért az organikus építészeti nyelvben is teret kaphatnak azon formapróbálkozások, amelyek értik és tisztelik az anyagtalálkozások anyagi és szellemi törvényszerűségeit, így akár egy jól megkonstruált csonka eres is. Ezek az újszerű fordulatok, ha kiérleltek és megokoltak, gazdagítani tudják az építész eszközkészletét. Az így elkészült épületek színesíteni tudják egy adott utcakép történelmi hangulatát is, de az átgondolás nélkül átvett trendelemek saját szellemi világunkat is megcsönkítják.